

De inzet van Russische 'airpower' in het tweede Tsjetsjeense conflict (oktober 1999-heden)

drs. M. de Haas - majoor van de Koninklijke Luchtmacht*

Inleiding

In eerdere bijdragen aan de *Militaire Spectator* heb ik de oorzaken en achtergronden beschreven van de twee conflicten (1994-1996 en 1999-heden) die de Russische Federatie (RF) heeft uitgevochten in Tsjetsjenië.¹ In het eerstgenoemde artikel heb ik tevens beknopt aandacht besteed aan de Russische luchtoperaties in het eerste Tsjetsjeense conflict. Met verwijzing naar die artikelen concentreer ik mij in deze bijdrage op de inzet van het Russische luchtwapen in het huidige Tsjetsjeense conflict.

Ik heb met opzet gekozen voor een gedetailleerde beschrijving van *airpower* in dit conflict. Tot op heden zijn er in het Westen nog geen uitvoerige studies verschenen over dit thema, hetgeen wel het geval was bij het eerste Tsjetsjeense conflict. Om in die leemte te voorzien heb ik met

gebruikmaking van hoofdzakelijk Russische bronnen een brede benadering gekozen.²

In dit artikel behandel ik achtereenvolgens het verloop van het conflict, de Russische bevelvoeringsstructuur op militair-strategisch niveau, Russische *airpower* op operationeel en tactisch niveau, en het optreden van het Tsjetsjeense verzet. Na de conclusies eindig ik mijn bijdrage met een vergelijking van de ontwikkeling van de inzet van Russische *airpower* in de beide Tsjetsjeense conflicten.

Verloop van het conflict

Het tweede Tsjetsjeense conflict verdeel ik in vijf fasen. Het conflict ving aan met luchtoperaties (*air campaign*), gevolgd door de vorming van een veiligheidsordon in het noorden van Tsjetsjenië. Daarna werd een

groot deel van Tsjetsjenië bezet, waaronder Grozny. Vervolgens richtten de Russische troepen zich op de verovering van het bergachtige zuiden van Tsjetsjenië. In de laatste fase zou de Russische veiligheidsdienst het federale gezag over de opstandige republiek herstellen.

Fase één: luchtoperaties (september 1999)

De Russische Luchtstrijdkrachten vvs (*Voenno-Vozdoesjnyje Sily*) en de luchtvaartdienst van de Landstrijdkrachten ASV (*Aviatsija Soechoepoetnych Vojsk* of *Armejskaja Aviatsija*) voerden wekenlang luchtaanvallen uit met een tweeledig doel.

Allereerst gericht op de vernietiging van islamitisch-extremistische Tsjetsjeense strijders die op de terugtocht waren van hun mislukte poging om Dagestan in te nemen. Maar ook, onder het mom van herhaling van invallen in Dagestan te voorkomen, om strategische objecten uit te schakelen.

Daarnaast nam het luchtwapen ook tactische doelen onder vuur. Ofschoon de toenmalige vvs-bevelhebber kolonel-generaal Anatoli Kornoekov dit categorisch ontkende, kwamen bij de luchtaanvallen ook veel burgers om het leven.

Fase twee: vorming van een veiligheidsordon in Noord-Tsjetsjenië (oktober-november 1999)

Op 1 oktober verklaarde premier Poetin dat de Tsjetsjeense president

* De auteur is Ruslandkundige en docent Internationale Betrekkingen bij de vakgroep Militaire Operationele Wetenschappen van de Koninklijke Militaire Academie. Dit artikel maakt deel uit van zijn promotieonderzoek over 'Veiligheidsbeleid en *airpower* onder Jeltsin en Poetin: de ontwikkeling van het veiligheidsdenken in de Russische Federatie (1992-2000) en de gevolgen ervan voor de inzet van het Russische luchtwapen in irreguliere conflicten'.

¹ Tsjetsjenië, keerpunt voor het Russische doctrinaire denken?, MS 168 (1999) (10), 550-559; De nieuwe Russische militaire doctrine, leidraad voor het huidige Russische optreden

in Tsjetsjenië? MS 169 (2000) (1), 42-48.

² Een omvangrijk artikel over dit onderwerp en het daaraan voorafgaande conflict in Dagestan is recentelijk door de auteur gepubliceerd in *Royal Air Force Air Power Review*, Vol. 6, No. 1, Spring 2003, pp. 35-59. Op internet is een publicatie verschenen die naast *airpower* ook dieper ingaat op aspecten van internationale betrekkingen, internationaal recht en militaire strategie met betrekking tot het Tsjetsjeense conflict. *The use of Russian Air Power in the Second Chechen War*, B59, Camberley: Conflict Studies Research Centre, UK Defence Academy, januari 2003, <http://www.csrc.ac.uk>

Figuur A Bevelvoeringsniveaus

Maschadov en zijn regering illegaal waren. Daarmee gaf hij het startsein voor de grondaanval.

Met deze tweede Russische inval in Tsjetsjenië werd beoogd een veiligheidszone in te richten tot aan de rivier de Terek, ten noorden van Grozny, formeel ter voorkoming van nieuwe invallen door Tsjetsjeense extremisten. Hierbij maakten de Russische troepen gebruik van een tactiek van langzaam oprukkende grondtroepen, die pas na uitvoerige luchten artilleriebombardementen oorden binnetrokken. Daarmee trachtte men de hoge verliezen als gevolg van direct gevechtscontact van het eerste Tsjetsjeense conflict te vermijden.

Op 15 oktober maakte generaal Kazantsev, de commandant van de gezamenlijke, interdepartementale (joint) troepenmacht, bekend dat het veiligheidsordon, dat eenderde van Tsjetsjenië omvatte, was geïnstalleerd. Hoewel dit formeel werd tegen gesproken, rukten de Russische troepen vervolgens op om Grozny te omsingelen.

Op 12 november werd Gudermes, de tweede stad van Tsjetsjenië, ingenomen. Eind november 1999 was Groz-

ny grotendeels omsingeld en was meer dan de helft van Tsjetsjenië in Russische handen.

Fase drie: verovering van het merendeel van Tsjetsjenië, waaronder Grozny (november 1999-februari 2000)

Op 4 december 1999 was de Russische blokkade van Grozny volledig. Op 13 december kwam de luchthaven van Grozny onder Russisch beheer. Vanaf dat moment stuitten de Russische troepen in de buitenwijken van de Tsjetsjeense hoofdstad op fel verzet.

Op 3 februari 2000 was Grozny voor de helft ingenomen. In de daarop volgende dagen verlieten 2.000 Tsjetsjeense strijders Grozny om onder te duiken in het zuidelijke berggebied. Daarmee was de Russische verovering van Grozny een feit.

Fase vier: de strijd om het bergachtige zuiden (maart 2000-januari 2001)

Vanaf medio februari 2000 bombardeerde de vvs Tsjetsjeense posities in het berggebied, waar zich ongeveer 8.000 strijders zouden ophouden. Het bergachtige zuiden bood de Tsjetsjenen goede uitvalsmogelijkheden voor

hit-and-run aanvallen op de Russische troepen.

Aangezien de Russische troepen na het eerste Tsjetsjeense conflict hadden nagelaten om een anti-guerrillatactiek te ontwikkelen, waren zij wederom niet opgewassen tegen deze irreguliere oorlogvoering en konden zij de operatie niet met succes afronden.

Fase vijf: van een militaire operatie naar een anti-terreuroperatie (januari 2001-heden)

In januari 2001 maakte president Poetin bekend dat de militaire campagne in Tsjetsjenië met succes was voltooid, hetgeen het mogelijk maakte om de bevelvoering over de 'anti-terreuroperatie' over te dragen van Defensie naar de federale binnenlandse veiligheidsdienst FSB.

Nu zou de FSB RF gezag en orde in Tsjetsjenië herstellen, door de inzet van speciale eenheden ten behoeve van uitgebreide opsporings- en vernietigingsoperaties, waarmee strijdgroepen en in het bijzonder hun leiders zouden worden geneutraliseerd.

Ondanks dat de Russische autoriteiten beweerden dat het militaire conflict was afgelopen, zouden de Tsjetsjeense strijders hun guerrilla voortzetten. Niet alleen in het berggebied, maar in geheel Tsjetsjenië en met bomaanslagen, invallen en andere terreuracties in Dagestan, Ingoesjetië en zelfs tot op Russisch grondgebied.

Ook de officiële verliescijfers lieten zien dat het Tsjetsjeense conflict wederom een zware en voortdurende belasting zou zijn voor de Russische samenleving.³

³ In september 2002, drie jaar na aanvang van het tweede Tsjetsjeense conflict, waren ruim 4.500 Russische militairen gesneuveld, hetgeen meer was dan het totale verliescijfer van het eerste conflict (4.000 gesneuvelden). Verder vermeldden de Russische autoriteiten dat op dat moment 12.500 militairen waren gewond en dat bijna 14.000 Tsjetsjeense strijders zouden zijn gedood.

Periode	Kenschets van de fase
September 1999	Fase 1: luchtoperaties
Oktober – november 1999	Fase 2: vorming van een veiligheidsordon in Noord-Tsjetsjenië
November 1999 – februari 2000	Fase 3: verovering van het merendeel van Tsjetsjenië inclusief Grozny
Maart 2000 – januari 2001	Fase 4: de strijd om het bergachtige zuiden
Januari 2001-	Fase 5: overgang van een militaire operatie naar een anti-terreuroperatie

Tabel A: Chronologisch overzicht tweede Tsjetsjeense conflict (1999-)

Russische militaire strategie: bevelvoeringsstructuur

In oktober 1999 stonden ongeveer 100.000 militairen, het merendeel behorend tot defensiestrijdkrachten, gereed om Tsjetsjenië binnen te vallen. In augustus 2000 was de joint Groep van Strijdkrachten teruggebracht tot 80.000 militairen, waarvan 50.000 behoorden tot Defensie. In januari 2001 werd aangekondigd dat de totale RF-troepenmacht in Tsjetsjenië, behorende tot de departementen van Defensie en Binnenlandse Zaken (MVD), verkleind zou worden tot 50.000-60.000 man.

De strijd werd aanvankelijk aangevoerd door de joint Groep van Strijdkrachten onder leiding van kolonel-generaal Viktor Kazantsev, commandant van het militaire district Noord-Kaukasus (NCMD).

Deze joint Groep van Strijdkrachten bestond uit vijf delen: een westelijke, noordelijke, oostelijke en zuidelijke groep, en een separate groep voor Grozny (later Argun). Elke groep bevatte defensiestrijdkrachten (grond-

en luchtmacht, marine-infanterie en luchtblindingsstroepen) en troepen van de 'machtsministeries' (MVD, FSB, Civiele Defensie en Grenstroepen).⁴ Het hoofdkwartier van de joint Groep van Strijdkrachten was aanvankelijk geplaatst op de vliegbasis Mozdok, ten westen van Tsjetsjenië, maar werd later overgebracht naar Chankala, nabij Grozny.

In januari 2001 werd de overkoepelende bevelvoering over de operatie overgedragen aan de FSB. In plaats van de militaire staf van de joint Groep van Strijdkrachten leidde vanaf dat moment een hoofdstaf voor operaties de campagne in Tsjetsjenië.

⁴ De machtsministeries zijn elf departementen, die evenals het ministerie van Defensie beschikken over gewapende eenheden. Deze niet-defensietroepen worden in de militaire doctrine aangeduid als 'andere troepen'. Zo beschikt het MVD (*Ministerstvo Vnoetrennych Del*, ministerie van Binnenlandse Zaken) over binnenlandse troepen en heeft de FSB (*Federal'naja Sloezjba Bezopasnosti*, de binnenlandse inlichtingen- en veiligheidsdienst van de RF) ook een eigen strijdmacht.

De directeur FSB gaf leiding aan deze hoofdstaf, waarin verder de hoofden van machtsministeries met troepen ontplooid in Tsjetsjenië waren vertegenwoordigd, zoals het MVD, alsmede afgevaardigden van de militaire staf.

Daarnaast was een regionale operatiestaf opgezet, onder leiding van een plaatsvervangend directeur van de FSB, met daarin vertegenwoordigers van de machtsministeries en van de lokale RF-autoriteiten in het Russische grensgebied met Tsjetsjenië. De militaire staf bleef verantwoordelijk voor de aansturing van militaire eenheden.

Russisch operationeel niveau: organisatie van airpower

Bevelvoering

Alle in te zetten onderdelen van het luchtwapen, van zowel Defensie als de machtsministeries, stonden onder bevel van luitenant-generaal Valeri Gorbenco van de militaire staf. De *air component* van de joint Groep van Strijdkrachten bestond uit *fixed-wing*

toestellen van de vvs en *rotary-wing* (heli's) van de ASV.

Het vvs-aandeel bestond uit luchtregimenten van 4 Luchtleger (NCMD) en enkele zelfstandige onderdelen van het lucht- en luchtverdedigings-district Moskou. Ongeveer de helft van de ASV-heli's waren verdeeld over de vijf groepen van de joint Groep van Strijdkrachten, het resterende deel vormde de reserve van de militaire staf.

De voormalige bommenwerperbasis Mozdok, 90 kilometer ten noordwesten van Grozny, vormde evenals tijdens de luchtoperaties in Dagestan de uitvalsbasis voor de vvs-toestellen en tevens de vooruitgeschoven basis voor voorraden. De militaire operaties vanaf deze basis waren al langere tijd gepland.

Het basiscommando had in het voorjaar van 1999 het bevel ontvangen dat in twee maanden tijd, te weten juni en juli, de startbaan gereed moest zijn voor operationeel gebruik. Andere vliegbases voor de luchtoperaties in Tsjetsjenië bevonden zich in Boedenovsk, in het zuiden van de RF, in Dagestan en in Ingoesjetïë.

Samenstelling

De vliegtuigtypen van de air component in het tweede Tsjetsjeense conflict waren over het algemeen dezelfde als die werden ingezet in de daaraan voorafgaande luchtoperaties in Dagestan. De bijdrage van de vvs was in de vorm van de Su-25 *Frogfoot* jachtbommenwerper, de Su-27/30 *Flanker* jager en de Su-24M *Fencer-D* jachtbommenwerper. Voor luchtverkenning had de vvs Su-24MR *Fencer-E* en MiG-25 RBK *Foxbat-D* toestellen ter beschikking. Vanaf Mozdok vloog ten minste één squadron *Fencer-Ds* en één squadron *Frogfoots*.

ASV beschikte over de Mi-24 *Hind* gevechtshelikopter, de Mi-8 *Hip* transportheli en de Mi-26 *Halo* zware transportheli. De laatste werd veelvuldig ingezet voor troepenverplaatsingen.

Inlichtingenvergaring werd uitgevoerd door de An-30 *Clank* (fotoverkenning), de A-50 *Mainstay* (AWACS waarnemings-, waarschuwings- en commandosysteem) en door de Il-20 *Coot* (verbindingsinlichtingen).

Hip en *Hind* heli's en *Fencer-D* en

Frogfoot vliegtuigen vormden de kern van de slagkracht van het luchtwapen.

Russisch tactisch niveau: inzet van airpower

'Counter-Air Operations'

Bij aanvang van het conflict zouden de Tsjetsjenen de beschikking hebben gehad over twee helikopters voor bevoorrading. Om vijandelijke luchtbewegingen boven Tsjetsjenië te voorkomen heeft de vvs *Offensive Counter-Air* (OCA) missies laten uitvoeren door constant twee *Flankers* en twee *Frogfoots* beschikbaar te houden voor *Combat Air Patrols* (CAPS).

De *Mainstay* voorzag bij deze missies de gevechtsvliegtuigen van informatie over luchtbewegingen. *Defensive Counter-Air* (DCA) missies verschaften beveiliging van vliegvelden en andere objecten op het grondgebied van de RF tegen mogelijke Tsjetsjeense luchtaanvallen.

'Anti-Surface Force Air Operations'

Fencers en *Frogfoots* voerden het leeuwendeel van de luchtaanvallen uit. Deze missies waren aanvankelijk

Een Tsjechische Su-25 *Frogfoot* jachtbommenwerper (Bron: MVD)

Su-25 Frogfoot jachtbommenwerper (Bron: MVD)

bedoeld ter ondersteuning van de campagne op de grond, gericht op tactische doelen als bruggen, hoofdwegen en gebouwen. Een andere taak was het mijnen leggen op bergwegen en terreindelen, teneinde bevoorradingsroutes af te snijden en de vrijheid van beweging van de tegenstander te beperken.

Hinds vlogen missies tegen vijandelijke posities. Vanaf de vierde fase van het conflict werden de tactische luchtaanvallen gericht op rebellenkampen en versterkte posities in de bergen, en op het afsnijden van bevoorradingsroutes van en naar Georgië. Verbanden van twee *Frogfoots* voerden zogenaamde 'vrije jacht'-missies uit om nieuwe versterkingen in door de Russen veroverd gebied te verhinderen.

'Strategic Air Operations'

Hoewel in vvs-kringen initieel werd gesuggereerd dat mogelijk de strategische bommenwerpermacht DA (*Dal'njaja Aviatsija*, of *strategitsjeskaja aviatsija*) zou worden ingezet, zou vvs-bevelhebber Kornoekov vervolgens herhaaldelijk verklaren dat de noodzaak daartoe ontbrak.

Voor zover bekend is de DA inderdaad niet ingezet in dit conflict. ASV en VVS

hebben naast Offensive Air Support ten behoeve van grondtroepen, dus gericht op tactische doelen, echter ook strategische doelen aangevallen. Strategische objecten voor het luchtwapen waren telecommunicatie (telefoon, radio en tv), installaties, bevoorradersnetwerken (*command, control & communications*), een olie- raffinaderij en de luchthaven van Grozny.

'Supporting Air Operations'

Hips werden veelvuldig ingezet voor troepentransport (bijvoorbeeld van *Spetsnaz*-eenheden en reguliere troepen van Defensie en MVD), voor het onderscheppen van verbindingen- en bevoorradingsroutes, tegen guerrilla-aanvallen, voor *Combat Search And Rescue* (CSAR) missies en voor transport van voorraden en munitie in het bergachtige gebied. Bij de uitvoering

Mi-24 Hind gevechtshelikopter (Bron: MVD)

van deze missies voorzagen *Hinds* of *Frogfoots* in de beveiliging van de *Hips*.

Meer dan tijdens het eerste Tsje-tseense conflict, werd nu de nadruk gelegd op verkenningmissies en inlichtingenvergaring over de tegenstander. Zo werden *Clanks*, *Mainstays* en *Coots* ingezet voor (elektronische) inlichtingenvergaring en voerden *Fencer-Es*, *Frogfoots* en

Naast de ATG-tactiek van luchtsteun van heli's, voerden verbanden van twee *Hinds*, zonder begeleiding van *Hips*, vergelijkbaar met die van de *Frogfoots*, 'vrije jacht' missies uit die het resterende eenderde deel in beslag namen van het totaal aantal heli-operaties voor grondsteun.

Met het oog op vijandelijke luchtafweer, voerden helikopters luchtaanvallen uit met veelvuldige manoeu-

Mi-24M gevechtshelikopter (Bron: MIVD)

Foxbat-Ds verkenningmissies uit. Vanaf de vierde fase van het conflict werd inlichtingenvergaring echter bemoeilijkt omdat vijandelijke bases in de bergen, vrijwel zonder te detecteren signalen, nauwelijks konden worden getraceerd.

Helitactieken

De ASV opereerde in verbanden van twee tot vier *Hinds* tezamen met één of twee *Hips*. Deze formaties werden in de Russische pers aangeduid als ATGS (*Aviatsionnaja Taktitsjeskaja Groepa*). In een ATG dirigerden de *Hip(s)* de *Hinds* naar hun doelen.

Daarnaast voerden de *Hips* CSAR-taken uit wanneer een *Hind* werd neergeschoten. Tweederde deel van de missies ten behoeve van grondsteun werd op een dergelijke wijze uitgevoerd.

vres, gelijktijdige aanvallen vanuit verschillende richtingen en door middel van duikvluchten.

De regimenten van de grondcomponent kregen ATGS toegewezen te samen met een FAC-er, die werd geplaatst op het regimentshoofdkwartier. FAC-ers werden soms ook op het lagere bataljonsniveau en zelfs op compagniesniveau geplaatst.⁵

⁵ Een FAC-er (*Forward Air Controller* of *avianavodtsjik*) vormt de verbinding tussen de grond- en de luchtcomponent. In opdracht van de tactische commandant van de grondtroepen leidt hij de vliegers naar de doelen. Onderzoekers van het RF-ministerie van Defensie hadden geconcludeerd dat per elk laagste onderdeelniveau van de ASV, de vlucht (*zveno*, vier helikopters), een FAC-er beschikbaar zou moeten zijn als liaison tussen lucht- en grondcomponent.

Visie van de vvs-bevelhebber op het luchtwapen

vvs-bevelhebber Korneokov maakte in juli 2000 zijn evaluatie kenbaar van de luchtoperaties in Dagestan en Tsjetsjenië tot dat moment. Hij definiëerde het takenpakket van het luchtwapen (vvs én ASV) als volgt:

- luchtsteun voor grondstrijdkrachten (*Anti-Surface Force Air Operations*);
- beveiliging tegen luchtaanvallen (*Counter-Air Operations*);
- psychologische oorlogvoering door het afmatten van de tegenstander (*Strategic Air Operations*);
- luchtverkenning van terreindelen (*Supporting Air Operations*);
- tussenstation voor bevelvoering en verbindingen (*Supporting Air Operations*);
- transport van troepen en voorraden (*Supporting Air Operations*).

Korneokov stelde dat verbetering van de effectiviteit van het luchtwapen was gelegen in intensivering van het onderhoud van vliegtuigen en overig materieel, verhoging van de opleiding en het aantal vliegers en andere militairen, en opwaardering van het vliegend materieel met moderne avionica. En verder door de aanschaf van vliegtuigen, verhoging van de gevechtsgereedheid van onderdelen en vliegbases, verbetering van de bevelvoeringsstructuur en aanpassing van de voorschriften inzake de inzet van airpower. Deze wensenlijst leek echter niet van veel realiteitszin te getuigen in een tijdperk van structurele kortingen op het defensiebudget.

Tekortkomingen...

De inzet van het luchtwapen ging gepaard met een aantal tekortkomingen. Hoewel in mindere mate dan bij inzet in eerdere conflicten was er ook nu weer sprake van het vuren op eigen troepen. Zo werd bijvoorbeeld in maart 2000 een OMON (bijzondere

politie-eenheid)-detachement uitgeschakeld door de vvs. Hoewel duidelijk verbeterd sinds het eerste Tsjetsjeense conflict, was de coördinatie tussen defensie- en andere troepen kennelijk nog niet optimaal.

Een volgende tekortkoming had te maken met het feit dat airpower in hoofdzaak werd aangewend in de vorm van luchtsteun voor grondoptreden. De inzet van het luchtwapen als 'vliegende artillerie' in plaats van als platform van precisiewapens, leidde tot veelvuldige *collateral damage*, waaronder veel slachtoffers onder de burgerbevolking. Ondanks de categorische ontkenning hiervan door de luchtmachttop, waaronder Kornoev, gaf dit aanleiding tot negatieve publiciteit over de inzet van het luchtwapen.

Een andere onvolkomenheid lag in de beperkte inzetmogelijkheden van airpower tegen guerrilla. Zoals eerder verklaard, was het vanaf de vierde fase van het conflict, vooral vanwege het grotendeels ontbreken van moderne opsporingsmiddelen tegen verspreid opgestelde troepen, veelal onmogelijk om de tegenstander effectief te bestrijden in de bergen. In een conflict gekenmerkt door guerrilla en *urban terrorism*, bleek het luchtwapen geen geschikt middel te zijn.

Een laatste tekortkoming was gelegen in onbegrip en gebrek aan samenwerking tussen lucht- en landcomponent. Op 19 augustus 2002 ging in dit conflict de 35ste heli verloren. Een *Halo* zware transportheli werd neergeschoten bij het naderen van de vliegbasis Chankala, nabij Grozny. Deze gebeurtenis zou grote consequenties hebben voor de bevelvoering over het luchtwapen.

Een week later gaven bronnen bij het ministerie van Defensie aan dat de ASV nog datzelfde jaar zou worden geresubordineerd van de RF-landstrijdkrachten naar de vvs.⁶ De aanlei-

⁶ Tot 1990 waren de heli's van de ASV gesubordineerd aan de VVS. In 1990 werd ASV weer een wapen van de landstrijdkrachten, wat het ook was geweest tot aan 1980.

Su-24 Fencer-D jachtbommenwerper (Bron: MIVD)

ding voor dit besluit was waarschijnlijk het misbruik van helikopters dat commandanten van grondeenheden maakten, bijvoorbeeld door ze te zwaar te beladen, hetgeen het geval was bij de neergehaalde *Halo*.

... problemen en...

De voortgaande kortingen op het defensiebudget veroorzaakten grote problemen op het gebied van de inzetbaarheid van materieel en personeel van de strijdkrachten en dus ook van de vvs. De gevechtsgereedheid werd

hierdoor steeds verder aangetast. De *air campaign* in Tsjetsjenië had gevolgen voor de inzetbaarheid van de vvs in zijn geheel.

In februari 2000 had de inzet in Tsjetsjenië al 60 procent van het jaarlijkse vvs-budget gekost. Met betrekking tot het vliegend materieel, gaf plaatsvervangend premier Klebanov toe dat de vvs sinds 1992 geen enkel nieuw toestel had ontvangen en dat dit binnen afzienbare termijn ook niet te verwachten was.

Su-30MK Flanker jager (Bron: MIVD)

De financiële problematiek was er ook debet aan dat het luchtwapen niet kon worden ingezet bij duisternis of slechte weersomstandigheden. Net als tijdens de inzet in Dagestan en in het eerste Tsjetsjeense conflict was het tekort dan wel het ontbreken van kostbare *Precision Guided Munitions* (PGMs), moderne communicatie-, navigatie- en doelopsporingsapparatuur, en het eerder genoemde ontbreken van nacht- en slecht-zichtvermogen, er debet aan dat de inzet van airpower minder effectief was dan het had kunnen zijn.

De commandant van de luchtcomponent van het NCMD gaf nog een andere verklaring voor de tekortschietende effectiviteit van het luchtwapen. Hij wees op het gebrek aan brandstof, reserveonderdelen en onderhoud van materieel.

Vanwege de financieringsproblematiek liet de geoeffendheid en gevechtsgereedheid van de vliegers ook te wensen over. In 1999 bedroeg het gemiddelde aantal vliegers voor een gevechtsvlieger rond de 23, terwijl dit

getal voor de Sovjet-vlieger tijdens de Koude Oorlog ongeveer 150 was.⁷ Het lage aantal vliegers leidde niet alleen tot een groter verlies aan toestellen, maar ook tot minder effectieve inzet van airpower, bijvoorbeeld doordat onervaren vliegers hun bommenlast te vroeg lieten vallen. Dit laatste resulteerde dan weer in collateral damage en burgerslachtoffers.

...verliezen

De verliezen van het luchtwapen waren als volgt. Tot maart 2000 verloor de luchtcomponent in het tweede Tsjetsjeense conflict twee *Frogfoots*, één *Fencer-E* en 18 helikopters. Daarbij waren er 24 toestellen beschadigd door vijandelijk vuur. In juni 2000 was het aantal verloren gegane heli's opgelopen tot 22, waaronder 10 *Hinds*.

In drie jaar tijd (van september 1999-2002) zou de ASV zoveel als 36 heli's

⁷ Ter vergelijking, de NAVO-eis voor een geoeffende gevechtsvlieger is 180 vliegers per jaar.

verliezen, hetgeen een gemiddelde betekende van één heli per maand. Daarbij teken ik aan dat het grote aantal heliverliezen slechts ten dele het gevolg was van vijandelijk vuur, maar ook van onvoldoende financiering, die resulteerde in ontoereikende geoeffendheid van vliegers en te weinig onderhoud van het vliegend materieel.

Successen

Het aandeel van airpower in de bombardementen voorafgaande aan de inzet van grondtroepen was fors, namelijk 70-80 procent van het totaal aantal barrages. De artillerie nam het resterende deel voor haar rekening. Tussen oktober 1999 en februari 2000 heeft het luchtwapen meer dan 4.000 gevechtssorties uitgevoerd.

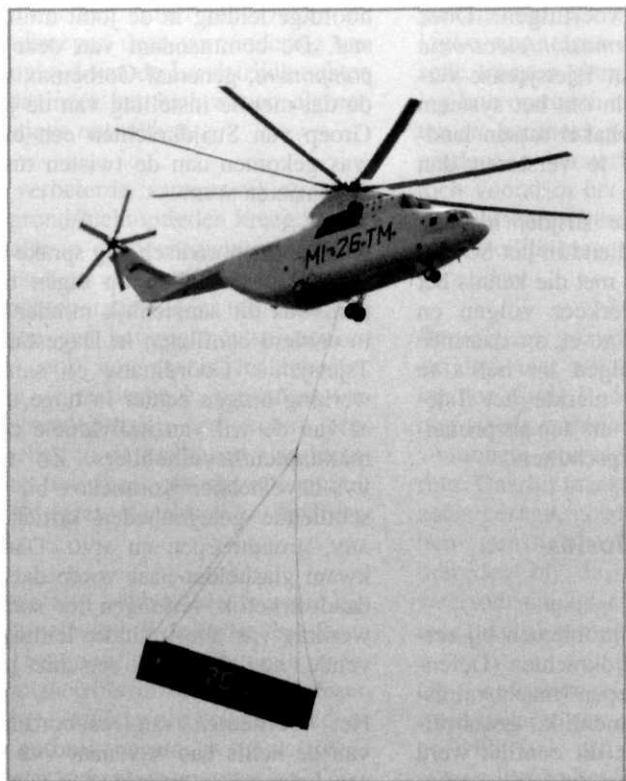
Met deze luchtaanvallen werden gevechtsvoertuigen, luchtdoelgeschut, wapen- en munitiefabrieken, wapenopslagbunkers, olieraffinaderijen, brandstofopslagplaatsen en communicatiestations vernietigd.

In de eerste drie fasen van het conflict heeft airpower dan ook, door het bieden van luchtsteun aan grondoperaties, een essentiële bijdrage geleverd aan het welslagen van de Russische inval in Tsjetsjenië.

Optreden van het Tsjetsjeense verzet

De personele sterkte van het Tsjetsjeense verzet zou 20.000 man zijn geweest, waarvan 3.000-6.000 strijders betrokken waren bij de verdediging van Grozny. Aanvankelijk boden de Tsjetsjenen, met uitzondering van voorbereide versterkte posities, weinig weerstand tegen de oprukkende Russische troepen, onderkennend dat zij niet waren opgewassen tegen deze overmacht aan personeel en materieel.

Vanaf december 1999 vingden de Tsjetsjeense strijders aan met tegenaanvallen door gebruik te maken van guerrilla-tactieken. Vanuit oorden en terreindelen waar de Tsjetsjenen

Mi-26T Halo
zware
transport-
helikopter
(Bron: MIVD)

Oorlogvoerende partij	Personeelssterkte grondstrijdkrachten	Materieel luchtstrijdkrachten
Russische Federatie	100.000 reguliere troepen	Gevechtsvliegtuigen (aantal onbekend); 68 transport- en gevechtsheli's (waaronder 32 <i>Hinds</i>); transport- en verkenning/inlichtingtoestellen
Tsjetsjenië	20.000 guerrilla's	Twee <i>Hips</i> en één <i>Colt</i> transporttoestel

Tabel B Militaire krachtsverhoudingen bij aanvang van het tweede Tsjetsjeense conflict

tegenover superieure Russische troepen stonden, werd teruggetrokken om vervolgens vanuit het berggebied de vijand te bestoken.

Het Tsjetsjeense verzet buite omstandigheden die in hun voordeel en dus ten nadele van de Russen waren uit, namelijk slechte weersomstandigheden en bergachtig terrein. Daarbij werd gebruik gemaakt van guerrillatactieken zoals hit-and-run aanvallen, hinderlagen, sluipschutters, (zelfmoord-) bomaanslagen en urban terrorism in door de Russen beheerste dorpen en steden. Doorgaans werd direct contact met Russische eenheden vermeden.

Ten aanzien van het Tsjetsjeense luchtoptreden en het antwoord op Russische luchtoperaties kan het volgende worden gezegd. Aan het begin van de tweede Russische inval zouden de Tsjetsjenen nog slechts de beschikking hebben gehad over twee transportheli's en één *An-2 Colt* transportvliegtuig, voor transport van wapens en munitie. Eind september 1999 werd de *Colt* bij de aanval op de luchthaven van Grozny vernietigd. Van de twee heli's is sindsdien niets meer vernomen.

Het Russische luchtoverwicht was daarmee nog meer dominant dan in

het eerste Tsjetsjeense conflict. De Tsjetsjeense luchtafweer was primitief. Het ontbrak aan een gecoördineerd en radargestuurd luchtdoelsysteem. De Tsjetsjenen beschikten slechts over draagbare luchtdoelraketten, zware machinegeweren en ZSU-23/2 dubbelloops luchtdoelartilleriegeschut op voertuigen. Door middel van *information/electronic warfare* slaagde het Tsjetsjeense verzet er regelmatig in om het systeem van FAC-ers, de schakel tussen landen luchtoperaties, te verstoren dan wel te misleiden.

Menig Tsjetsjeense strijder had als dienstplichtige gediend in het Sovjet- of RF-leger en kon met die kennis het Russische radioverkeer volgen en zich voordoen als FAC-er, om daarmee Russische vliegtuigen en heli's te misleiden. Verder merkte het Tsjetsjeense verzet FAC-ers aan als primaire doelen voor sluipschutters.

Conclusies

Russische oorlogvoering

Eén van de grote problemen bij eerdere inzet van strijdkrachten (Defensie) en andere troepen (machtsministeries) was gezamenlijk, gecoördineerd optreden. In dit conflict werd deze samenwerking duidelijk verbe-

terd, vooral door de invoering van een joint militaire staf, waarin alle departementen met troepen in Tsjetsjenië waren vertegenwoordigd.

Een daarmee samenhangende verbetering voor het luchtoptreden was het onderbrengen van alle departementale segmenten van airpower onder éénhoofdige leiding in de joint militaire staf. De commandant van deze *air component*, generaal Gorbenko, stelde dat met de instelling van de joint Groep van Strijdkrachten een einde was gekomen aan de twisten tussen Defensie en MVD.

Hoewel er sporadisch nog sprake was van (lucht)aanvallen op eigen troepen, was dit aanzienlijk minder dan in eerdere conflicten in Dagestan en Tsjetsjenië. Coördinatie en samenwerking hingen echter in hoge mate af van de wil van individuele commandanten/bevelhebbers. Zo uitte vvs-bevelhebber Kornoekov bij verschillende gelegenheden kritiek op ASV, grondtroepen en MVD. Daaruit kwam glashelder naar voren dat een daadwerkelijk verlangen tot samenwerking van alle militaire leidinggevenden nog niet in het verschiep lag.

Het voornemen van resubordinatie van de heli's van ASV naar vvs was een belangrijke ervaringsles van het

Mi-26T Halo zware transportheli (Bron: MVD)

Tsjetsjeense conflict, die paste in de herziening van de aansturing van de strijdkrachten. Overigens zagen de grondtroepen deze vermindering van de invloed van de Landstrijdkrachten op de inzet het luchtwapen als een negatieve ontwikkeling.

De verbeterde samenwerking voor het grond-luchtoptreden kreeg verder gestalte in de consequente plaatsing van FAC-ers als schakel tussen land- en luchtoperaties. Door FAC-ers toe te voegen aan het regimentsniveau en soms ook nog op lagere niveaus, kreeg de tactische commandant van het grondoptreden een grotere zeggenschap in de aansturing van luchtsteun, waarmee ook de effectiviteit van de inzet van airpower werd versterkt.

ASV en vvs hebben een cruciale bijdrage geleverd in de eerste drie fasen van het conflict. Effectieve inzet tegen guerrilla in de volgende fasen van het conflict werd belemmerd door het ontbreken van gespecialiseerd modern wapentuig en avionica.

Tsjetsjeense oorlogvoering

De Tsjetsjenen hadden zich terecht gerealiseerd dat conventionele oorlogvoering tegen superieure Russische troepen geen zin had. Daarom lag hun optreden aanvankelijk besloten in hardnekkige verdediging van oorden en versterkte posities, maar toch vooral in het midden van direct gevechtscontact en terugtrekking naar het moeilijk toegankelijke bergachtige zuiden.

Vervolgens pasten de Tsjetsjeense strijders met succes guerrilla-tactieken toe op de Russische troepen, die nog steeds waren opgeleid voor conventionele grootschalige oorlogvoering. Daarbij maakten de Tsjetsjenen, zoals gezegd, goed gebruik van voor hen gunstige voorwaarden zoals optreden bij duisternis en slechte weersomstandigheden en in moeilijk toegankelijk terrein.

Op operationeel-tactisch niveau werd behalve een gunstig verloopende guerrilla ook een succesvolle strijd gevoerd tegen het Russische luchtwapen,

waarbij naast het neerhalen van vliegend materieel een hoge prioriteit werd toegekend aan de uitschakeling of misleiding van het FAC-systeem. Ondanks het feit dat de Tsjetsjenen het Russische leger niet konden verslaan met irregulier optreden, toonde hun dikwijls geslaagde wijze van oorlogvoering wel aan dat de Russen geenszins heer en meester waren over Tsjetsjenië.

Ontwikkeling van de inzet van airpower

De inzet van het Russische luchtwapen in de beide Tsjetsjeense conflicten geeft een tweeledig beeld te zien.⁸ Enerzijds zijn er structurele tekortkomingen en anderzijds is er sprake van verbeteringen, *lessons learned*, die zijn toegepast in het tweede conflict.

Tekortkomingen

Allereerst de onvolkomenheden die in het eerste conflict aan de dag traden en in het tweede conflict niet waren uitgebannen.

- *Beperkingen van de inzet* van materieel en personeel als gevolg van jarenlange kortingen op het defensiebudget:

- onvoldoende training van personeel en onderhoud van het vliegend materieel genereerden een lage graad van gevechtsgereedheid;

- gebrek aan geavanceerde instrumenten belemmerden de inzet onder omstandigheden van slecht weer en duisternis;

- ongeveer de helft van de verliezen van vliegtuigen en heli's was het gevolg van de inzet van verouderd en versleten materieel.

- *De coördinatie en samenwerking tussen de strijdkrachten* van het ministerie van Defensie onderling en tussen de defensiestrijdkrachten

⁸ De inzet van *airpower* in het eerste Tsjetsjeense conflict is uitvoerig beschreven door Pavel Baev, 'Russia's Airpower in the Chechen War: Denial, Punishment and Defeat', *The Journal of Slavic Military Studies*, (jrg. 10), (nr. 2), juni (1997), pp. 1-18; Benjamin Lambeth, *Russia's Air Power in Crisis* (Washington, DC: Smithsonian Institution Press, 1999); Dennis Marshall-Hasdell, *Russian Airpower in Chechnya* (Camberley: Conflict Studies Research Centre, maart 1996); Timothy Thomas, 'Air Operations in Low Intensity Conflict: the Case of Chechnya', *Air Power Journal*, Winter (1997), pp. 51-59.

Su-27P Flanker-B jager (Bron: MIVD)

en de troepen van de machtsministeries was wel verbeterd met de invoering van een joint militaire staf in het tweede conflict. Daarmee was de 'stammenstrijd' tussen de verschillende strijdmachten echter nog niet voorbij.

Allereerst lag daaraan ten grondslag de 'wispelturigheid' van het Kremlin. Poetin wenste kennelijk alle veiligheidsdepartementen te vriend te houden en wilde geen expliciete keus maken voor één departement dat structureel het

Een Oekraïense Su-27P Flanker-B jager (Bron: MIVD)

IL-76 Mainstay-B Toestel voor verbindinginlichtingen (Bron: MIVD)

bevel zou voeren over de campagne. Zo wisselde in najaar 1999 bij de operaties in Dagestan een aantal malen het bevel tussen Defensie en Binnenlandse Zaken. En bij het tweede conflict in Tsjetsjenië voerde eerst Defensie en vanaf begin 2001 de FSB het overkoepelende bevel.

Deze wisselingen in bevelvoering droegen niet bij tot verhoging van de effectiviteit van de operaties.

Een tweede reden voor de continuering van die 'stammenstrijd' was de toch nog veelal geringe bereidheid van hogere commandanten om samen te werken met andere troepen.

- De inzet van het luchtwapen veroorzaakte dikwijls veel burger-slachtoffers en collateral damage. Hierdoor kregen vvs en asv een slecht imago bij de publieke opinie. Enerzijds lag de oorzaak voor deze verliezen in de verouderde technologie van het luchtwapen, alsmede in onvoldoende vliegreuen van de bemanningen. Anderzijds bevonden de Tsjetsjeense strijders zich

vaak in stedelijke gebieden, waardoor de kans op civiele slachtoffers en schade groot was.

- Airpower was een goed middel ter ondersteuning van een grondoffensief maar bewees een ineffectief wapen te zijn in irreguliere oorlogvoering. Niet bij het luchtwapen maar bij grondtroepen lag het vermogen tot succesvol optreden tegen guerrilla en urban terrorism.

Lessons learned

Verbeteringen werden na het eerste conflict met succes doorgevoerd bij het optreden in het tweede conflict.

- Tijdens het tweede conflict was niet alleen de militaire staf joint ingericht, maar werd ook voorzien in een joint bevelvoering over de air component van de operatie. De onderbevelstelling van het vliegend materieel van vvs, asv en van de Binnenlandse troepen onder éénhoofdige leiding verbeterde de centrale coördinatie en inzet van middelen. Tevens verminderde dit de kans op *fratricide* (het aanvallen van eigen troepen).

- De ondersteuning die het luchtwapen gaf aan de grondtroepen was in vergelijking met 1994-1996 verbeterd.

– Door de ingevoerde tactiek om de grondtroepen pas in te zetten na uitvoerige lucht- en artilleriebombardementen was het Tsjetsjeense verzet al beduidend verminderd en werd tevens de kans op *fratricide* aanzienlijk teruggebracht;

– Dankzij beter opgeleide en op meer niveaus ingezette FAC-ers hadden de commandanten van grondtroepen nu direct de mogelijkheid om luchtsteun te verkrijgen;

– De ATGS bewezen met een geslaagde combinatie van doelaanwijzers en wapendragers een effectief aanvalsconcept van airpower te zijn.

- Vooral door het ATG-concept hebben de heli's, waarvan de gevechtsinzet in het eerste conflict gefaald had en hun rol bijgevolg leek afgeschreven, een come-back gemaakt

als onderdeel van de slagkracht van het luchtwapen. Dit heeft de inzetmogelijkheden van airpower vergroot.

- De resubordinatie van ASV van Landstrijdkrachten naar vvs zal de centrale aansturing ten goede komen en daarmee ook de effectiviteit van het luchtwapen verhogen. In januari 2003 meldde de huidige vvs-bevelhebber, kolonel-generaal Vladimir Michajlov, dat de resubordinatie van ASV naar vvs voltooid was.

nenlandse troepen (MVD) en van de Grenstroepen (Federale Grensdienst), zouden moeten worden overgeheveld naar de vvs. De koers van versterking van de positie van de vvs in gecentraliseerde en éénhoofdige aansturing van airpower lijkt daarmee te worden gecontinueerd.

Het is overduidelijk dat de tekortschietende financiering het grootste probleem vormde voor de inzet van Russische airpower in Tsjetsjenië. Voor een effectief luchtopreden in de

IL-76 Mainstay-B (Bron: MIVD)

Daarmee was de capaciteit van de vvs versterkt met ruim tachtig helionderdelen, waaronder twintig luchtregerimenten en 2.000 heli's. In hetzelfde bericht werd kond gedaan van onderzoek op het ministerie van Defensie naar verdere centralisatie van airpower. Concreet zou het departement nagaan of wellicht ook alle andere vliegende componenten buiten de vvs, dus die van de Zeestrijdkrachten, van de Bin-

door irreguliere oorlogvoering gekenmerkte strijd waren PGMS, moderne communicatie-, navigatie- en doelopsporingsapparatuur een vereiste. Ondanks het grotendeels ontbreken van deze middelen en zonder extra financiering heeft het Russische luchtwapen laten zien dat het toch in staat was de effectiviteit te verhogen, in het bijzonder door innovaties in de bevelvoeringsstructuur en verbeterde tactieken.

Literatuur

- Aldis, A. (Red.) [2000], *The second Chechen war*, P31, juni, Camberley, Verenigd Koninkrijk: Conflict Studies Research Centre.
- Babitsjev, S. [1999], "'Bazovyj' Instinct', *Krasnaja Zvezda (KZ)*, 17 november, p. 1-2.
- Chodarenok, M. [2001], 'Roekovodit' operatsiyej poroechoeno tsjekistam', *Nezavisimoje Voennoje Obozrenije (NVO)*, nr. 3 (225), 26 januari, p. 1.
- 'Diversii v Tsjetsjne', [2002], *NVO*, nr. 31 (301), 6 september, p. 2.
- 'Doklad O Perechode' [2003], *NVO*, nr. 1 (316), 17 januari, p. 3.
- Fulghum, D. [2000], 'Air war in Chechnya reveals mix of tactics', *Aviation Week & Technology*, 14 februari, pp. 76-78.
- Georgijev, V. [2000], 'Rol' armejskoj aviatsii vozrastajet', *NVO*, nr. 4 (177), 4 februari, p. 2.
- Hedge, J. [2000], 'Air war over Chechnya', *World Air Power Journal*, nr. 42, Autumn/Fall, pp. 18-23.
- Komarov, A. [2000], 'Chechen conflict drives call for air force modernization', *Aviation Week & Technology*, 14 februari, pp. 80-81.
- Kornoev, A. [2000], 'Kontrterroristsjeskaja operatsija na Severnom Kavkaze: osnovnyje oeroki i vyvody', *Voennoje Mysl*, nr. 4, juli, pp. 5-10.
- Lefebvre, S. [2002], *The reform of the Russian Air Force*, B57, juli, Camberley: Conflict Studies Research Centre.
- Matvejev, Je. [2002], 'Tritsats' pjatj: v srednem federal'nyje vojska terjajoet v Tsjetsjne po vertoljotoe v mesjats', *NVO*, nr. 30 (300), 30 augustus, pp. 1, 6.
- Military Balance 2000-2001*, Oxford (Oxford University Press): the International Institute for Strategic Studies.
- Orr, M. [2000], 'Second time lucky?', *Jane's Defence Weekly*, 8 maart, pp. 32-36.
- Orr, M. [2000], 'Russia's Chechen war reaches crisis point', *Jane's Intelligence Review*, oktober, pp. 15-18.
- 'Peremeny v aviatsii' [2002], *NVO*, nr. 30 (300), 30 augustus, p. 3.
- 'Second Chechnya War' [2000], 11 september, <http://www.fas.org/man/dod-101/ops/war/chechnya2.htm>
- Valtsjenko, S. en Joerjev, K. [2001], 'Gorjatsjij vozdoech Kavkaza', *Armejskij Sbornik*, nr. 2, februari, pp. 24-32.